

FLER OCH FLER SENIORER JOBBAR

REKORD FÖR SENIORERNAS SYSSELSÄTTNING 2023

SRF
SENIORERNA

INNEHÅLL

Sammanfattning	3
1. Rapportens syfte och upplägg	4
2. Sysselsättningen bland seniorer ökar starkt	5
3. Sysselsättningsgraden trumfar befolkningsökningen	8
4. Kortare arbetstid med högre ålder	10
5. Seniorerna bidrar mer till BNP än bilindustrin	11
6. Inkomst viktigt motiv för att jobba vidare	12
Appendix: Effekter av förändringar av AKU-statistiken	14
Referenser	15

För innehållet i denna rapport ansvarar Tomas Pousette, Ekonomie licentiat och samhällsekonomisk rådgivare till SPF Seniorerna, och Anna Eriksson, presschef och pensionssakkunnig SPF Seniorerna.

SAMMANFATTNING

Förra året ökade antalet seniorer som jobbar med 7 000 personer till en ny rekordnivå på 211 000 personer. Var femte person i åldern 65–74 år jobbar. Seniorerna svarar för en stor del av den totala ökningen av sysselsättningen sedan 2005 och deras bidrag till BNP har ökat starkt.

- Sysselsättningen i åldern 65–74 år ökade med 7 000 personer under 2023 till en ny rekordnivå på 211 000 personer.
- Antalet sysselsatta kvinnor i åldern 65–74 år ökade förra året med 1 000 medan antalet sysselsatta män ökade med 6 000.
- Sysselsättningsgraden, andelen sysselsatta av befolkningen, i åldern 65–74 år var 16 procent för kvinnor och 25 procent för män.
- Förra året jobbade mer än var fjärde person i åldern 65–69 år och mer än var tionde person i åldern 70–74 år.
- Antalet sysselsatta seniorer har 2005–2023 ökat med 135 000, vilket motsvarar 15 procent av den totala ökningen av antalet sysselsatta i den svenska ekonomin.
- De sysselsatta seniorernas bidrag till BNP har ökat kraftigt från 61 miljarder kronor 2005 till 170 miljarder kronor 2023 och är betydligt större än bilindustrins bidrag till BNP.
- Studier visar att 40–50 procent av seniorerna som jobbar vidare gör det helt eller delvis av ekonomiska skäl, och detta är vanligare bland kvinnor än bland män.

1. RAPPORTENS SYFTE OCH UPPLÄGG

Det är allt fler seniorer som fortsätter att jobba efter 65 år och denna åldersgrupps ekonomiska betydelse ökar snabbt.¹ Det blir därmed allt viktigare att öka kunskapen om vilka seniorer det är som jobbar vidare och vilka förklaringarna är till deras fortsatta förvärvsarbete. Ökad kunskap kan bidra till att den ekonomiska politiken utformas så att lagar och regler underlättar för seniorer att jobba vidare. Syftet med den här rapporten är att studera utvecklingen av seniorernas arbetsmarknad under perioden 2005–2023. Den statistiska källan för rapporten är huvudsakligen Statistiska centralbyråns (SCB) arbetskraftsundersökningar (AKU).

I avsnitt 2 redovisas utvecklingen av antalet sysselsatta seniorer samt sysselsättningsgraden 2005–2023. I avsnitt 3 beräknas bidraget till seniorernas ökade sysselsättning från den ökade befolkningen i åldersgruppen och från den ökade sysselsättningsgraden. I avsnitt 4 jämförs veckoarbetstiden bland seniorer med densamma för hela arbetsmarknaden. I avsnitt 5 beräknas de sysselsatta seniorernas bidrag till BNP och i avsnitt 6 sammanfattas resultaten från studier av motiven för att seniorerna jobbar. I appendix diskuteras effekterna av förändringarna av AKU, som trädde i kraft 2021, på statistiken över seniorernas arbetsmarknad.

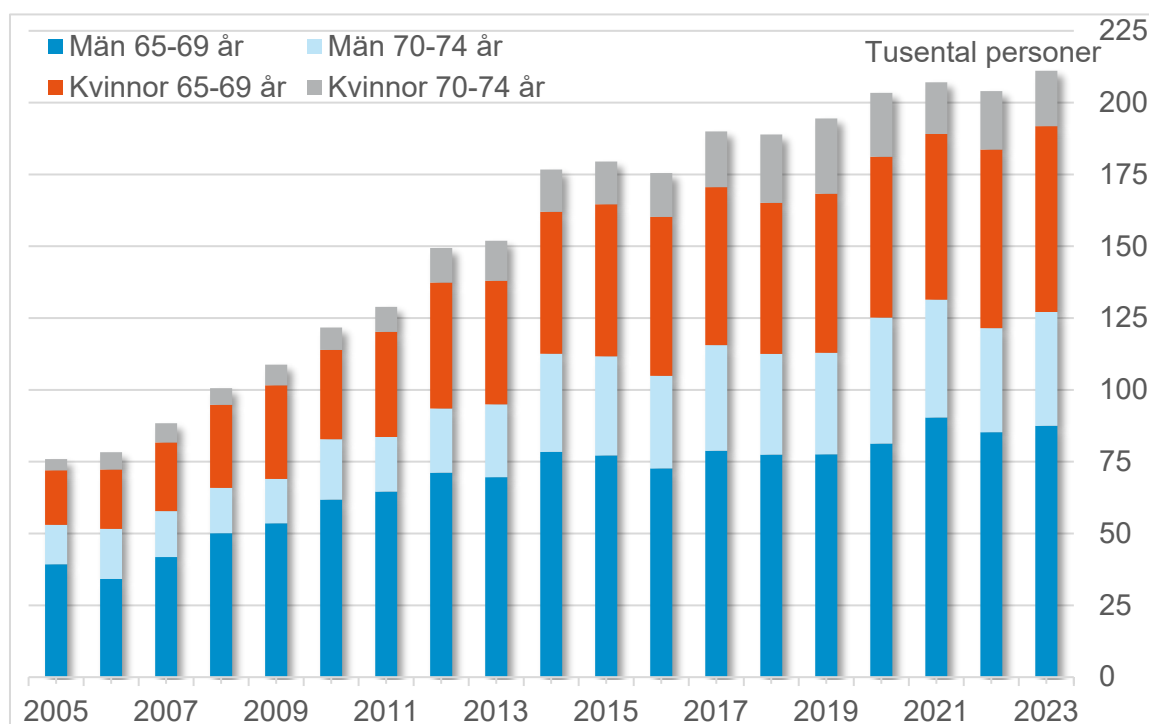
*”Det är allt fler seniorer
som fortsätter att jobba
efter 65 år och denna
åldersgrupps ekonomiska
betydelse ökar snabbt”*

¹ I rapporten används uttrycket seniorer som synonymt med personer i åldersgruppen 65–74 år.

2. SYSSELSÄTTNINGEN BLAND SENIORER ÖKAR STARKT

Förra året ökade antalet sysselsatta i åldern 65–74 år med 7 000 personer, jämfört med året innan, och uppgick därmed till 211 000.² Uppgången motsvarade en ökning med 3,4 procent, vilket kan jämföras med sysselsättningen i åldern 15–74 år som ökade med 141 000 personer, eller med 2,8 procent. Antalet sysselsatta män i åldern 65–74 år ökade med 6 000 till 127 000 förra året medan antalet sysselsatta kvinnor i denna ålder ökade med 1 000 till 84 000. Under perioden 2005–2023 har antalet sysselsatta i åldern 65–74 år ökat kraftigt med 135 000 personer, varav 74 000 män och 61 000 kvinnor.

Diagram 1. Antal sysselsatta kvinnor och män, 65–69 år och 70–74 år, 2005–2023

Källor: SCB, Arbetskraftsundersökningarna, tilläggsstabeller.

Seniorerna är i högre grad sysselsatta inom jord- och skogsbruk samt i olika konsulttjänster, jämfört med den sysselsatta befolkningen totalt sett. Omvänt så är tillverkningsindustrin den bransch där seniorerna främst är underrepresenterade. Det är framför allt de seniora männen som bidrar till överrepresentationen i jord- och skogsbruk samt i konsulttjänster medan de seniora kvinnorna har en större andel sysselsatta i vård och omsorg än arbetsmarknaden som helhet.

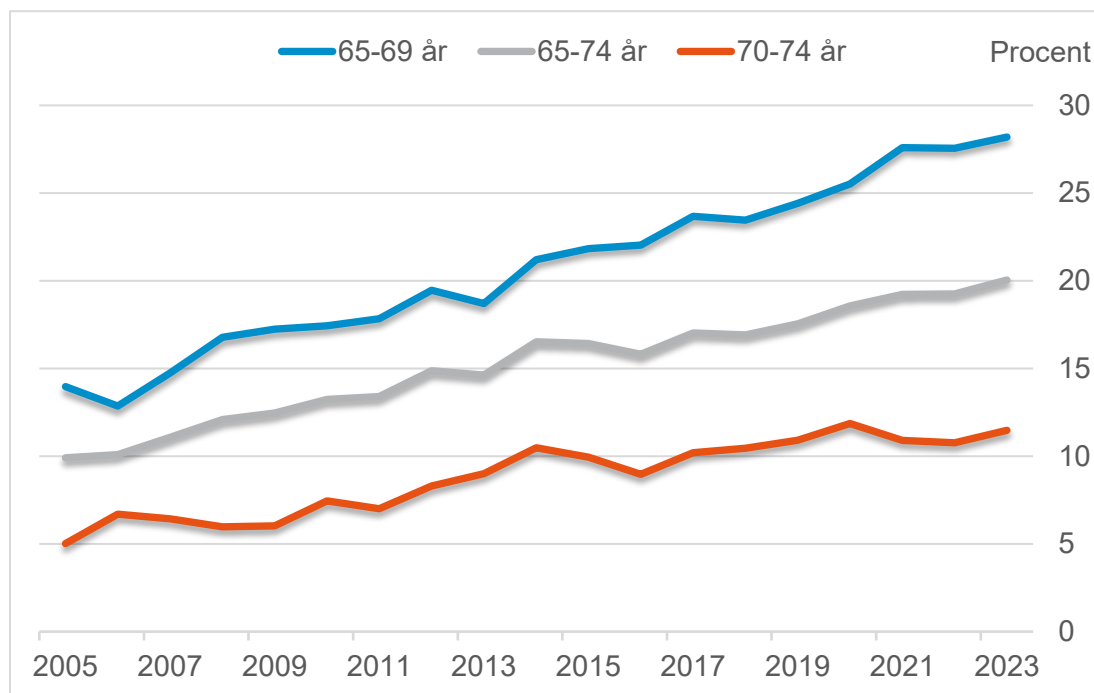
De yrkesarbetande seniorerna utmärks också av att de i hög grad är företagare. Förra året var drygt 40 procent av de sysselsatta i åldersgruppen 65–74 år företagare medan motsvarande andel för åldersgruppen 15–74 år endast var cirka 10 procent.

Seniorernas sysselsättning under 2023 utvecklades, som nämnts, något starkare än utvecklingen på hela arbetsmarknaden och svarade förra året för 4,0 procent av den totala sysselsättningen i åldersgruppen 15–74 år. Den ökade sysselsättningen för seniorer bidrog till att

² SCB:s Arbetskraftsundersökningar används som källa för all statistik om arbetsmarknaden i rapporten.

sysselsättningsgraden, andelen sysselsatta av befolkningen, i åldersgruppen 65–74 år steg från 19,3 till 20,0 procent. Förra året jobbade således var femte person i åldern 65–74 år. Andelen sysselsatta minskar med stigande ålder från 28,5 procent i gruppen 65–69 år till 11,5 procent i gruppen 70–74 år, vilket framgår av diagram 2. Uppgången i sysselsättningsgraden har under de senaste åren förstärkts av att befolkningen i åldersgruppen 65–74 minskat.

Diagram 2. Sysselsättningsgrad, 65–69 år, 70–74 år och 65–74 år, 2005–2023

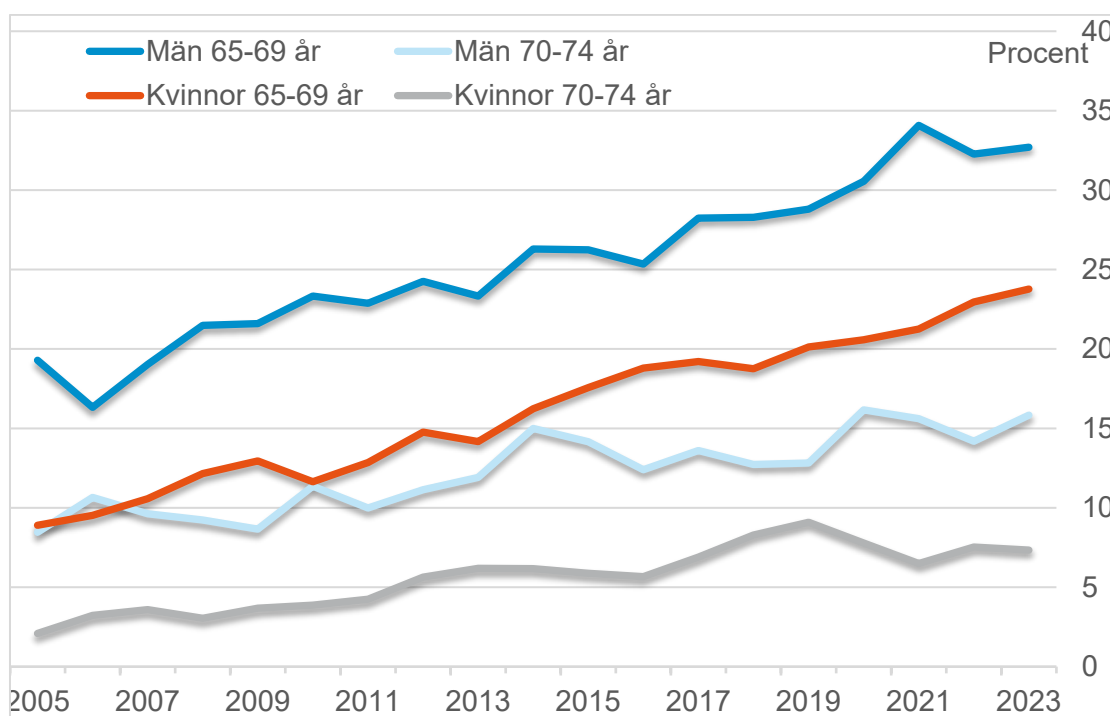
Källor: SCB, Arbetskraftsundersökningarna, tilläggstabeller.

Om den långsiktiga positiva trenden i sysselsättningsgraden håller i sig under de kommande åren till 2030, så kommer var fjärde person i åldersgruppen 65–74 år då att jobba. Kombinerar den prognostiserade ökningen av sysselsättningsgraden med SCB:s senaste befolkningsprognos, så skulle antalet sysselsatta seniorer år 2030 uppgå till drygt 280 000. Under perioden 2023–2030 skulle därmed seniorernas sysselsättning öka ytterligare med cirka 70 000 personer.

*” Förra året
jobbade således var
femte person i
åldern 65–74 år.”*

För kvinnor i åldrarna 65–69 år och 70–74 år var sysselsättningsgraden förra året 23,8 respektive 7,3 procent medan motsvarande andelar för män var 32,7 respektive 15,8 procent (se diagram 3). Män har således en betydligt högre sysselsättningsgrad än kvinnor 65-74 år och skillnaden har inte förändrats särskilt mycket under perioden 2005–2023. Trenden med en ökad sysselsättningsgrad under de senaste 15–20 åren är likartad för kvinnor och män men ökningen av andelen sysselsatta är för båda könen betydligt snabbare i åldersgruppen 65–69 år än i gruppen 70–74 år. År 2005 var andelen sysselsatta i stort sett densamma för kvinnor 65–69 år som för män 70-74 år men därefter har sysselsättningsgraden för kvinnorna stigit betydligt snabbare än för männen.

Diagram 3. Sysselsättningsgrad för kvinnor och män, 65–69 år och 70–74 år, 2005–2023

Källor: SCB, Arbetskraftsundersökningarna, tilläggsstabeller.

”Om den långsiktiga positiva trenden i sysselsättningsgraden håller i sig under de kommande åren till 2030, så kommer var fjärde person i åldersgruppen 65–74 år då att jobba.”

3. SYSSELSÄTTNINGSGRADEN TRUMFAR BEFOLKNINGSÖKNINGEN

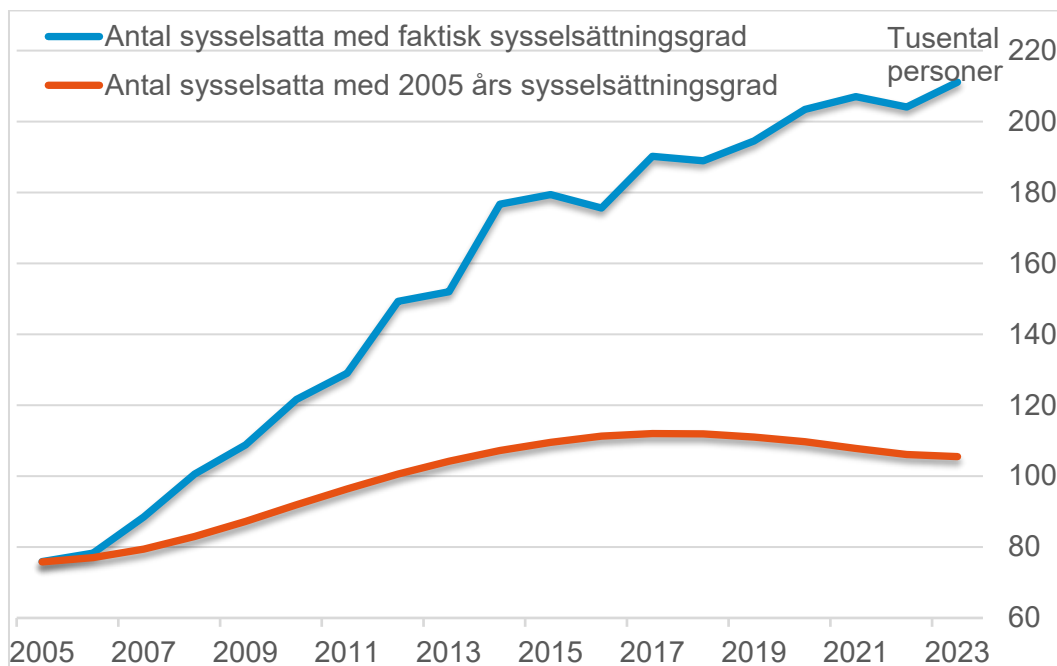
Antalet sysselsatta seniorer har, som nämnts, ökat kraftigt med 135 000 personer sedan 2005 och sysselsättningsgraden har mer än fördubblats från 9,9 till 20,0 procent. Men hur mycket av den ökade sysselsättningen bland seniorer beror på att befolkningen i åldersgruppen har ökat under de senaste 15–20 åren och hur mycket beror på att sysselsättningsgraden har ökat?

Om vi antar att sysselsättningsgraden varit oförändrad på 2005 års nivå kan vi beräkna hur antalet sysselsatta seniorer skulle ha utvecklats enbart på grund av den ökande befolkningen i åldersgruppen 65–74 år.

År 2005, som är startåret för beräkningen, var 76 000 personer i åldern 65–74 år sysselsatta. Därefter ökar skillnaden mellan den orangea kurvan i diagram 4, som visar antalet sysselsatta med 2005 års sysselsättningsgrad, och den blå kurvan, som visar antalet sysselsatta med den faktiska sysselsättningsgraden.

Kalkylen visar att med 2005 års sysselsättningsgrad så skulle antalet sysselsatta seniorer år 2023 endast ha varit 105 000 istället för 211 000 personer.³ Den största delen, drygt tre fjärdedelar (106 000 personer), av den ökade sysselsättningen bland seniorer 2005–2023 beror således på att sysselsättningsgraden ökat och endast drygt en femtedel (29 000 personer) beror på att befolkningen i åldersgruppen 65–74 år ökat.

Diagram 4. Antal sysselsatta 65–74 år med faktisk och 2005 års sysselsättningsgrad 2005–2023

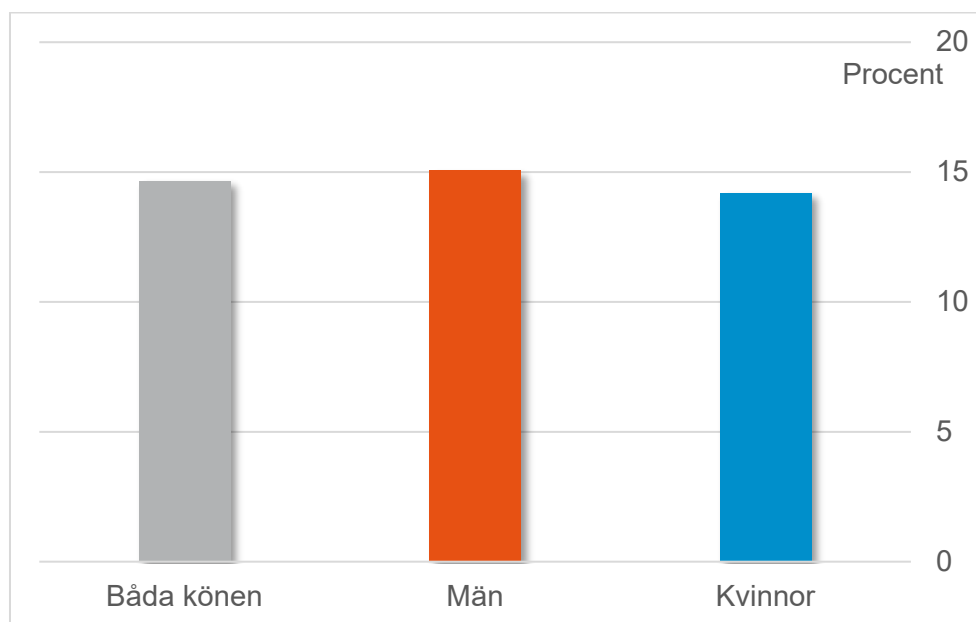

Källor: SCB, Arbetskraftsundersökningarna, tilläggstabeller och egna beräkningar.

³ Utvecklingen av sysselsättningen har beräknats separat för män och kvinnor samt för åldersgruppen 65–69 år och 70–74 år.

Trots finanskrisen och pandemin har perioden 2005–2023 som helhet karakteriserats av en starkt ökad sysselsättning i den svenska ekonomin. Antalet sysselsatta i åldern 15–74 år har ökat med 923 000 personer, varav något mer för män än för kvinnor. En bidragande orsak till att den totala sysselsättningen ökat så mycket är att 135 000 fler seniorer jobbar. Åldersgruppen 65–74 år svarar för hela 15 procent av den totala ökningen av antalet sysselsatta i den svenska ekonomin 2005–2023. Seniorernas bidrag till ökningen av den totala sysselsättningen är något större för män än för kvinnor.

Diagram 5. Ökningen av antal sysselsatta 65–74 år som andel av totala ökningen av antal sysselsatta 15–74 år, 2005–2023

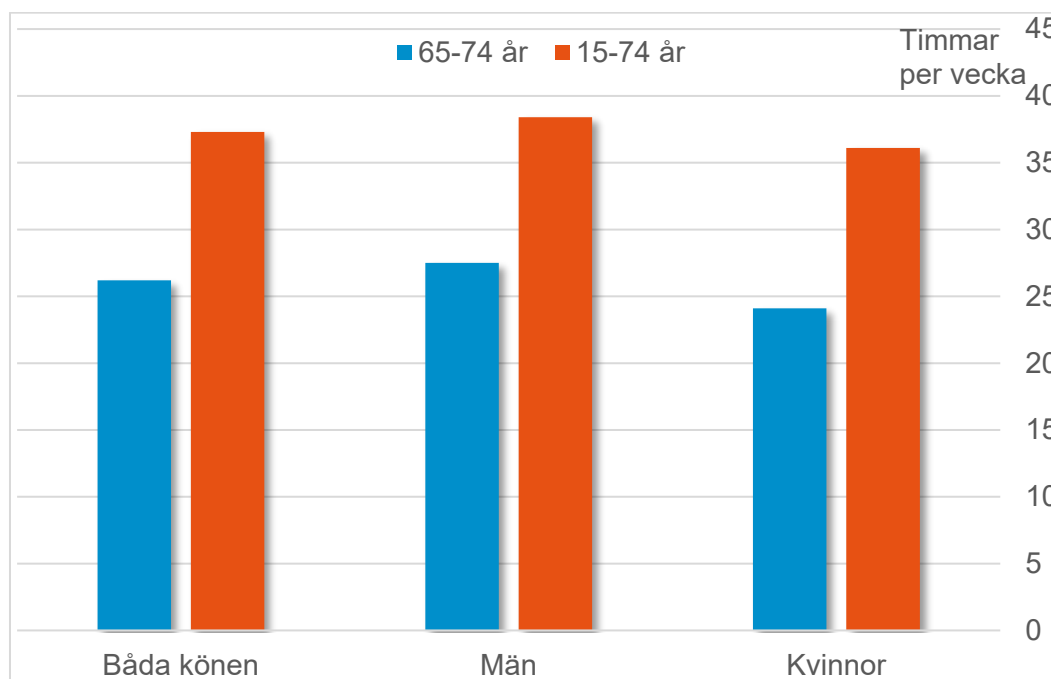
Källor: SCB, statistikdatabasen, Arbetskraftsundersökningarna och Arbetskraftsundersökningarna, tillägstabeller samt egna beräkningar.

”Åldersgruppen 65–74 år svarar för hela 15 procent av den totala ökningen av antalet sysselsatta i den svenska ekonomin 2005–2023.

4. KORTARE ARBETSTID MED HÖGRE ÅLDER

En väsentlig skillnad mellan seniorer och samtliga sysselsatta är arbetstidens längd. Den genomsnittliga överenskomna arbetstiden år 2023 var 26 timmar per vecka för åldersgruppen 65–74 år. För manliga seniorer är veckoarbetstiden något längre, 27 timmar, än för kvinnliga seniorer, 24 timmar. För samtliga sysselsatta 15–74 år är den överenskomna arbetstiden betydligt längre, cirka 37 timmar per vecka, med ett genomsnitt för män och kvinnor på 38 respektive 36 timmar per vecka.

Diagram 6. Överenskommen veckoarbetstid för kvinnor och män, 65–74 år och 15–74 år, 2023

Källa: SCB, Arbetskraftsundersökningarna, tilläggstabeller.

Det finns flera tänkbara förklaringar till att arbetstiden gradvis minskar med stigande ålder. Hälsan och orken kanske avtar, fritiden kan locka allt mer och det är möjligt att efterfrågan på de kunskaper man har avtar. Den överenskomna arbetstiden är också mycket kortare för åldersgruppen 70–74 år, cirka 22 timmar per vecka, än för gruppen 65–69 år, cirka 27 timmar per vecka.

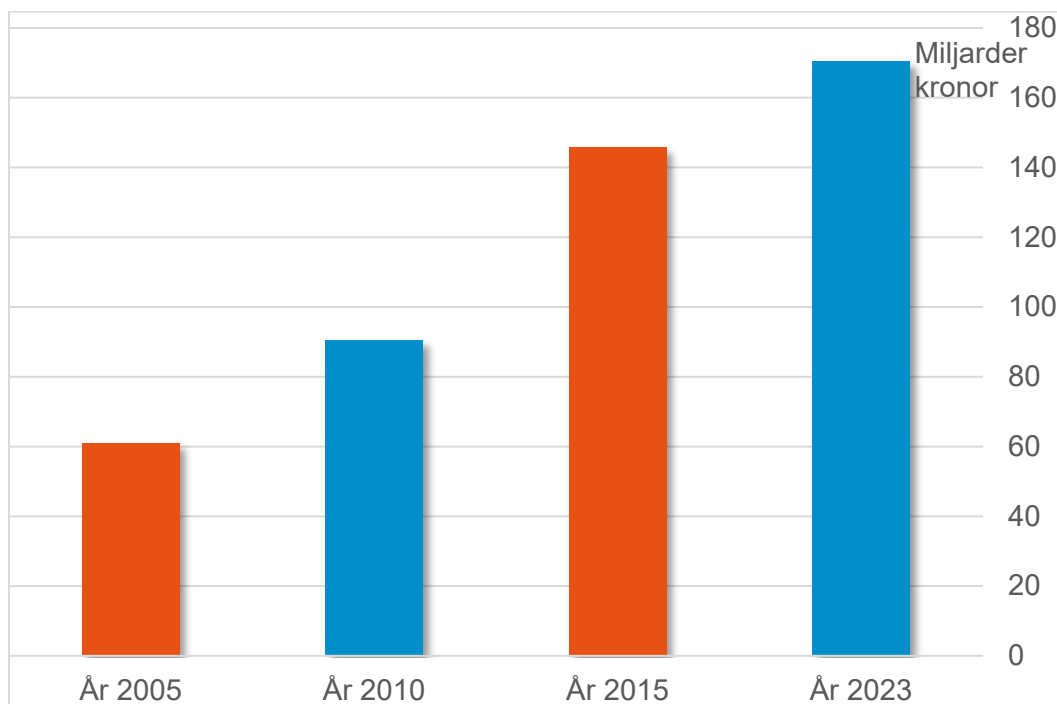
“Den genomsnittliga överenskomna arbetstiden år 2023 var 26 timmar per vecka för åldersgruppen 65–74 år”

5. SENIORERNA BIDRAR MER TILL BNP ÄN BILINDUSTRIN

Seniorerna fortsätter i allt högre grad att jobba och bidrar därmed allt mer till den ekonomiska aktiviteten i Sverige. Ett sätt att uppskatta de yrkesaktiva seniorernas ekonomiska betydelse är att fördela bruttonationalprodukten, BNP, efter antalet faktiskt arbetade timmar i ekonomin. Arbetsproduktiviteten, BNP per arbetstimme, antas i kalkylen vara densamma oavsett ålder.

Åldersgruppen 65–74 år svarade 2023 för 2,7 procent av det totala antalet arbetstimmar i den svenska ekonomin. Seniorernas andel av det totala antalet arbetade timmar är betydligt lägre än deras andel av sysselsättningen på 4,0 procent, vilket beror på att seniorerna har mycket kortare arbetstid än genomsnittet för samtliga sysselsatta. BNP uppgick 2023 till 6 295 miljarder kronor och seniorernas bidrag till BNP var således drygt 170 miljarder kronor.⁴ Räknat på detta sätt har bidraget till BNP från de seniorer som jobbar under perioden 2005–2023 nästan trefaldigats från 61 till drygt 170 miljarder kronor i fasta priser (se diagram 7). Seniorernas bidrag till BNP år 2023 är betydligt större än bidraget från till exempel viktiga industribranscher som stål- och metallindustrin eller motorfordonsindustrin, där de två branschernas BNP-bidrag 2023 uppgick till 118 respektive 159 miljarder kronor.⁵

Diagram 7. Bidrag till BNP för sysselsatta 65–74 år, 2005–2023, fasta priser referensår 2023

Källor: SCB, statistikdatabasen, Arbetskraftsundersökningarna och Nationalräkenskaper, Arbetskraftsundersökningarna, tillägstabeller samt egna beräkningar.

⁴ SCB Nationalräkenskaper 2024-02-29.

⁵ SCB Nationalräkenskaper 2024-02-29. Branschernas förädlingsvärde till baspris har räknats upp med kvoten mellan BNP till marknadspris och BNP till baspris.

6. INKOMST VIKTIGT MOTIV FÖR ATT JOBBA VIDARE

Det finns givetvis flera olika förklaringar till att många fortsätter att jobba efter 65 år. En orsak kan vara gynnsammare skatteregler och förändringar i lagar som reglerar arbetsmarknaden. Ett exempel på det senare är höjningen av den högsta åldern då en person har rätt att ha kvar sin anställning, den så kallade LAS-åldern. År 2020 höjdes LAS-åldern från 67 till 68 år och 2023 höjdes den vidare från 68 till 69 år. Den ökade möjligheten att fortsätta arbeta till 68 respektive 69 år kan ha bidragit till ökningen av sysselsättningen bland seniorer under de senaste åren och då kanske främst i åldersgruppen 65–69 år.

Vilka är då skälen till seniorernas fortsatta förvärvsarbete? Är det främst ekonomiska skäl, att pensionen är otillräcklig, eller är det andra orsaker som sociala, personliga eller organisatoriska? I en tilläggsundersökning till arbetskraftsundersökningen 2012 studerade SCB (2014) övergången mellan arbete och pension för personer i åldern 50–69 år. I enkäten ställdes en fråga till dem som har fortsatt att arbeta efter att de börjat ta ut pension om den huvudsakliga orsaken till fortsatt arbete. Det var 65 procent som uppgav att orsaken till fortsatt arbete var icke-finansiella skäl medan 34 procent angav att det var finansiella orsaker, antingen för att få högre pension framöver eller för att ha tillräckliga inkomster i nuläget. Bland män var det 23 procent som uppgav att det främst var finansiella skäl som låg bakom fortsatt arbete medan andelen för kvinnor var betydligt högre, 48 procent. Skillnaden mellan könen är inte förvånande eftersom kvinnor genomsnittligt har lägre pension än män.

En rapport från Delegationen för senior arbetskraft (2018) har också studerat olika skäl att fortsätta arbeta efter att ha uppnått pensionsålder. Mer än 35 procent av dem som har fortsatt att arbeta utan att ta ut ålderspension uppgav att de jobbade vidare därför att deras ekonomiska situation krävde det. Det var en betydligt högre andel kvinnor som svarade att de inte kunde sluta arbeta helt av ekonomiska skäl, 45 procent, jämfört med 25 procent av männen. Bland dem som fortsatt att arbeta men samtidigt tagit ut ålderspension var det en mindre andel som uppgav att de arbetade för att de inte hade råd att sluta helt; 23 procent av kvinnorna och 17 procent av männen. Flera andra skäl till att fortsätta att arbeta, främst sociala, var dock vanligare än ekonomiska motiv.

I en rapport från Pensionsmyndigheten (2020) har man studerat motiven för att jobba vidare som pensionär för personer i åldern 70–75 år. Drygt en av tio av de undersökta i denna åldersgrupp arbetade fortfarande. Av dem som arbetade uppgav 16 procent att de inte skulle klara sig ekonomiskt enbart på pensionen. Det finansiella motivet var dock inte viktigast, utan nästan hälften av de som yrkesarbetade i gruppen 70–75 år uppgav att de kunde sluta arbeta när de själva ville.

I en studie från ISF (2020) av personer i åldrarna 65–76 år fann man att bland personer som arbetade efter 65 år, så uppgav 40 procent att de gjorde det delvis av ekonomiska skäl och ytterligare 16 procent uppgav att de jobbade helt av ekonomiska skäl. Ekonomiska skäl till att jobba vidare var vanligare för kvinnor, 60 procent, än för män, 54 procent. I enkäten fanns också flera andra svarsalternativ till varför man fortsatte att arbeta efter 65 år. Det motiv som nästan alla angav, 98 procent, var att man fick positiv stimulans av arbetet.

En intressant fråga är om det kan finnas en snedvridning av svaren på vilka motiv det finns för att fortsätta arbeta högre upp i åldrarna. Några kanske upplever att det känns negativt att uppge att man jobbar vidare av ekonomiska skäl och kan därför betona andra motiv istället. I rapporten från ISF (2020) ställdes en fråga som kan användas för att studera denna risk för snedvridning. Frågan i enkäten var vad man skulle göra om man vann 5 miljoner kronor på Lotto. Skulle man minska den nuvarande arbetstiden, skulle man sluta arbeta helt eller skulle man fortsätta att arbeta som tidigare. De flesta av dem som arbetade efter 65 år uppgav att de skulle fortsätta att arbeta även efter vinsten (64 procent) medan 15 procent svarade att de skulle minska sin nuvarande arbetstid och 21 procent uppgav att de skulle sluta arbeta helt. Bland män var det 33 procent som uppgav att de skulle sluta arbeta helt eller delvis medan andelen för kvinnor var hela 41 procent. Även om svaren på en hypotetisk fråga ska tolkas försiktigt, så är det intressant att drygt en tredjedel skulle dra ner på sin arbetstid helt eller delvis om deras ekonomi förbättrades rejält.

Det urval av studier som sammanfattas här visar att det finns en kärna på cirka 20 procent av seniorerna som yrkesarbetar som gör det huvudsakligen av ekonomiska skäl. Räknar man också in dem som jobbar vidare delvis av ekonomiska orsaker så stiger andelen kraftigt till 40–50 procent. Ett genomgående resultat är också att ekonomiska orsaker till att arbeta vidare efter pensionering är vanligare för kvinnor än för män.

”Bidraget till BNP från de seniorer som jobbar har under perioden 2005–2023 nästan trefaldigats från 61 till drygt 170 miljarder kronor i fasta priser”

APPENDIX

Effekter av förändringar av AKU-statistiken

Förändringarna av statistiken för arbetskraftsundersökningarna (AKU) från och med 2021 påverkar jämförbarheten med tidigare år.⁶ Vi har i den här rapporten ändå valt att redovisa tidsserier för hela perioden 2005–2023 men osäkerheten i statistiken är förstås större än för tidigare år.

En förändring som särskilt påverkar den åldersgrupp som här studeras, 65–74 år, är att endast privata hushåll ingår i undersökningen, enligt den nya definitionen. Personer som bor på så kallade särskilda boenden ingår inte längre i enkäten. Denna förändring borde bidra till en ökning av sysselsättningen från och med 2021, enligt AKU, särskilt i åldersgruppen 70–74 år. Sysselsättningen rapporteras dock ha varit ganska oförändrad i åldersgruppen 70–74 år 2021–2023, vilket skulle kunna bero på den striktare definitionen av vem som ska räknas som sysselsatt. Den sammantagna effekten av de ändrade definitionerna i AKU på sysselsättningen för seniorer är således inte helt lätt att bedöma.

Den vidgade definitionen av det som tidigare kallades medhjälpande hushållsmedlemmar verkar, av statistiken för 2021–2023 att döma, ha haft en viss positiv effekt för åldersgruppen 65–74 år. Nu räknas alla som arbetar utan ersättning i ett företag som drivs av en familjemedlem som sysselsatta. Det tidigare kravet på att man skulle tillhöra samma hushåll har tagits bort.

⁶ SCB, Övergripande om ändringarna i AKU i samband med ramlagen, PM 2021-03-17.

REFERENSER

Delegationen för senior arbetskraft (2018), *Att arbeta vidare efter 65 – vem gör det och varför?* Rapport 14. S 2018:10.

ISF – Inspektionen för socialförsäkringen (2020), *Tidig och sen pensionering. En analys av pensionsålder, pensionsmotiv och förutsättningar för ett förlängt arbetsliv.* Rapport 2020:7.

Pensionsmyndigheten (2020), *Blev det som du tänkt dig? En studie bland 70–75-åringar.* VER 2020–226.

SCB, Arbetskraftsundersökningarna. Tilläggstabeller. Årligen 2005–2023.

SCB, Statistikdatabasen, Arbetsmarknad. Arbetskraftsundersökningarna.

SCB, Statistikdatabasen, Nationalräkenskaper, kvartals- och årsberäkningar.

SCB, ”Övergripande om ändringarna i AKU i samband med ramlagen”, PM 2021-03-17.

SCB (2014), ”Övergången från arbete till pension 2012”. Statistiska Meddelanden AM 110 SM 1404.

SÅ TYCKER SPF SENIORERNA:

Vi seniorer har enorm kompetens och erfarenhet och ska ses som en resurs. Den som vill stanna kvar på arbetsmarknaden ska kunna göra det, utan att mötas av hinder som stelbenta regler eller åldersdiskriminering. Negativa attityder till äldre arbetskraft måste motverkas ytterligare – vi ska alla bedömas efter kompetens, inte kronologisk ålder.

- Fortsätt att höja åldersgränsen i lagen om anställningsskydd (LAS), som sedan år 2023 ligger på 69 år, och överväg att avskaffa åldersgränsen helt, som bland annat Danmark har gjort
- Förenkla avtal och regler för mer flexibilitet kring arbetstider och arbetsuppgifter, och stärk arbetsmiljöarbetet
- Premiera arbetsgivare som arbetar aktivt för att behålla och rekrytera seniorer
- Underlätta ekonomiskt för seniorer på arbetsmarknaden, exempelvis genom skatter och utvidgning av de tjänster som inkluderas i RUT-avdraget
- Bekämpa åldersdiskriminering på arbetsmarknaden
- Genomför en kampanj initierad av staten, om nyttan och värdet av senior arbetskraft, som också arbetsgivare, fack och andra aktörer medverkar i.
- Säkerställ att tjänstepensionsinbetalningar i alla avtal upphör tidigast vid riktåldern och på sikt tidigast vid LAS-åldern
- Utveckla breda lösningar, likt flexpension, där alla seniorer som vill kan gå ner i tid i slutet av arbetslivet men stanna kvar i arbetslivet utan att riskera att förlora på det i pensionshänseende